

СТАНОВИЩЕ

от проф. дмн Минчо Георгиев Атанасов

за дисертационния труд на Христина Николова Манова „Екополитики по време на социализма и прехода към демокрация: Националният парк ПИРИН 1960-те – 1990-те години“ за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по научна област „История на България“, професионално направление 2.2. История и археология

Дисертационният труд е в обем от 273 страници и включва увод, четири глави, заключение, библиография от 90 заглавие, три интервюта, списък на съкращенията и 32 приложения от снимки и документи.

Обект на изследването е природозащитната дейност на обществото като комплекс от законодателни, научни, политико-организационни, образователни, технологични и други инициативи и практики на регионално, държавно, междудържавно и глобално равнище в условията на прогресивно влошаване на параметрите на околната среда с опасност за живота на земята. Българският екологично-исторически опит (върху примера на Разлог и Банско) е в центъра на изследователския интерес.

Целта на изследването се извежда от връзката между общественото отношение към природата и грижата за растящата производителност на труда чрез експлоатация на природните ресурси. Парадоксалното на пръв поглед е безспорен факт: двете съседни селища с идентични природно-географски характеристики са източник на вреди за околната среда както с химическата си индустрия (Разлог), така и с туристическата си индустрия на свободното време (Банско).

Специално внимание се отделя на идеологическите различия, предопределящи екополитиката в съветското и постсъветското пространство в страната и Европа, както и на световно-историческите приноси на САЩ, Канада и Швейцария към екологичното мислене и практика като форми на ценностно отношение към реалността.

За постигане на така поставените цели дисертантката решава широк кръг от изследователски задачи: да се очертае историческият контекст на екополитиката в света и на съответната на него българска практика от началото на XX в.; да се открият източниците на модели за нормативната уредба на българската екополитика; да се очертаят идеологическите детерминанти на съветската екополитика и тяхното влияние върху страните от Източния блок през периода 1944-1989 г.; да се направи оценка за въздействието на индустриализацията върху природата в България с акцент върху това в

Разложката котловина; да се проучи историята на Националния парк „Пирин“ и на политико-икономическите фактори за неговото развитие.

Изследването е доминирано от интердисциплинарния подход чрез съчетаване на методи от обществените и хуманитарните науки.

Основни източници на информация са централният и регионалните държавни архиви относно Съюза за защита на родната природа, Общонародния комитет за защита на природата, Комисията за защита на природата, инспекциите околната среда, горските стопанства, туристическите дружества „Пирин“ и „Елтепе“, националният и местният периодичен печат, сп. „Български турист“ и авторски публикации, включени в библиографията, чуждестранни източници за екополитиките, интервюта с туристически активисти от районите на Разлог и Банско и други.

В глава първа „Начало на националната екополитика през XIX и XX век“ се проследява хронологично създаването на защитени територии (резервати) и защитени от държавите национални паркове (места за развлечение и почивка, за опазване на дивата природа и на природните богатства от посегателства с търговска цел), както и на обществени организации с цел защита на природата в САЩ, Канада, Великобритания, Швейцария, Италия, Франция, Холандия и други страни; следват международни организации като тази за опазване флората и фауната в Африка (1933), национални ведомства за управление на защитените територии и закони за националните паркове (Канада, 1887). Отрицателните последици от туристопотока в тези територии са видими от самото начало: замърсяване, браконьерство, изсичане на гори, пожари, нарушено биоравновесие и други. В същата глава се проследяват и законодателните инициативи за защита на природата след Освобождението на България, провеждането на кампании за залесяване, създаването на природозащитни дружества със свои издания като БТС и Съюза за защита на родната природа (1928), създаването на природни паркове и резервати – Народен парк „Витоша“ (1934), резерватите „Силкосия“, „Парангалица“ (1933), „Суходол“ и „Баюви дупки“ /1934/, защитените местности „Оборище“, „Шипка“, „Бузлуджа“, „Вола“, „Мадара“, „Абоба“, „Аладжа манастир“ (1936), Народен парк „Златни пясъци“ (1943) и много други.

В глава втора „Идеологизираната природа – екополитики на социализма“ се проследява изопачаването на идеята за защита на природата в довоенния СССР чрез превръщането и в призив за господство на обществото над природната среда и за използването и за икономически цели чрез безогледна експлоатация. Т.нар. „План Сталин“ за преобразуване на природата през периода 1948-1953 г. влиза в сила в целия Източен блок: за задоволяване на най-неотложните нужди на хората, с безвъзмезден труд се изграждат системи от горски пояси за защита на насажденията от ветровете и на водохранилища за напояване със спорни резултати. След 1956 г. съветската екополитика и нейните аналози в социалистическите страни се връщат към изходните идеи за опазване на природата с културни и туристически цели.

Специално внимание е отделено на внедряването на съветския опит в Полша, преобразуването на природата в Южна Добруджа и на неуспешния опит за построяване на плавателен канал от яз. Панчарево до София.

След политическото разведряване в Европа, през 60-те години започва процес на съгласуване на националното екологично законодателство с това в развитите страни и дисертантката създава внушителна картина на бурята от инициативи и на планините от документи, белязали последните три десетилетия на комунистическия режим в България и довели до срутването му под тежестта на неизпълнените намерения. И тя не пропуска да оцени този период като показна имитация на природозащитна дейност.

В глава трета се възпроизвежда в детайли картината на индустриалното преобразяване на живописната Разложка котловина и на огромните неблагоприятни последици за околната среда, живота и здравето на хората, флората и фауната там, както и на неспособността на местните и държавните власти да ги отстранят.

В глава четвърта се проследява възникването и развитието на туристическата и природозащитната инфраструктура в Разложкия край чрез създаване на едни от първите защитени местности в страната, на местните клонове на Юношеския туристически съюз (1915) и на Българския туристически съюз (1926), маркиране на пътеки из Пирин и строеж на хижи и заслони там.

Аналогично на това в Разлог, и в Банско се създават клонове на горните туристически съюзи и се разгръща изграждането на хижи и заслони и на туристически маршрути.

Авторката проследява стъпка по стъпка изграждането на Банско като зимен ски курорт с международна известност и на НП „Пирин“ (1962). Като частен случай на ролята на субективния фактор в управлението на тоталитарните общества тя поставя акцент върху ролята на висшия партийен елит за фаворизирането на Банско като курорт с национално значение. Аналогично с индустриалните поражения върху човешкия жизнен свят в района на Разлог и тези от туристическата индустрия в района на Банско (замърсяване, пожари, нерегламентирани стопански дейности, посегателства върху флората и фауната и др.) са извън способността на публичната администрация да ги отстрани, защото тя е съучастник в тяхното създаване.

Критичният поглед върху дисертацията открива завършен труд върху едно преходно явление в историята от епохата на глобализацията въз основа на българския опит: Т.нар. защитени територии са пространства на разположение, съответни на времето на разположение, каквото е свободното време; и едното и другото търсят излаз от системата на разменната стойност, но не го намират, защото тази система все още доминира човешкото живеене.

Работата е изпълнена в традицията на най-добрата историческа проза като резултат от скрупулъзното и изчерпателно издирване на свидетелствата за изучаваното явление и от успешната им сравнителна историческа интерпретация.

Заедно с така оползотворените дирения, наличният фактически материал е подходящ за осмисляне и в светлината на „Конвенция за запазване на световното културно и природно наследство“, прието от Генералната асамблея на ЮНЕСКО през 1972 г. и в светлината на историята на манталитета. Защото ключовата дума „опазване“, която все по-често присъства в постмодерното всекидневие препраща към нова форма на менталност (ценностна), различна от познаване-придобиване-унищожаването, което дава съдържанието на над 2500-годишното дългосрочно време на метафизическото мислене и на разменната стойност.

Като приемам напълно формулираните от авторката приноси в оригиналния дисертационен труд, препоръчвам на уважаемите членове на Научното жури да присъдят на Христина Манова образователната и научна степен „доктор“.

5 май 2023 г., София

Подпис:

Statement

by Prof. Dr. Mincho Georgiev Atanasov

about the dissertation work of Hristina Nikolova Manova "Ecopolitics during socialism and the transition to democracy: The 'PIRIN' National Park 1960s - 1990s" for the award of an educational and scientific degree "doctor" in the scientific field "History of Bulgaria", professional direction 2.2. History and archaeology

The dissertation is 273 pages long and includes an introduction, four chapters, a conclusion, a 90-title bibliography, three interviews, a list of abbreviations, and 32 appendices of photographs and documents.

The object of the research is the environmental protection activity of the society as a complex of legislative, scientific, political-organizational, educational, technological and other initiatives and practices at the regional, state, interstate and global level in the conditions of progressive deterioration of environmental parameters with danger to life on the ground. The Bulgarian ecological-historical experience (on the example of Razlog and Bansko) is at the center of research interest.

The purpose of the research is derived from the relationship between the public attitude towards nature and the concern for increasing labor productivity through the exploitation of natural resources. The paradoxical at first glance is an indisputable fact: the two neighboring settlements with identical natural-geographical characteristics are a source of environmental damage both with their chemical industry (Razlog) and with their leisure tourism industry (Bansko).

Special attention is paid to the ideological differences predetermining the ecopolitics in the Soviet and post-Soviet space in the country and Europe, as well as to the world-historical contributions of the USA, Canada and Switzerland to ecological thinking and practice as forms of value attitude to reality.

To achieve the goals thus set the doctoral candidate solves a wide range of research tasks: to outline the historical context of ecopolitics in the world and the relevant Bulgarian

practice from the beginning of the 20th century; to discover the sources of models for the regulatory framework of Bulgarian ecopolitics; to outline the ideological determinants of Soviet ecopolitics and their influence on the countries of the Eastern Bloc during the period 1944-1989; to make an assessment of the impact of industrialization on nature in Bulgaria with an emphasis on that in the Razlog Region; to study the history of 'Pirin' National Park and the political-economic factors for its development.

The research is dominated by an interdisciplinary approach by combining methods from the social sciences and the humanities.

The main sources of information are the central and regional state archives regarding the Union for the Protection of Native Nature, the All-People's Committee for the Protection of Nature, the Commission for the Protection of Nature, the environmental inspections, the forestry farms, the tourist societies "Pirin" and "Eltepe", the national and the local periodical press, "Bulgarian tourist" magazine and author's publications included in the bibliography, foreign sources on ecopolitics, interviews with tourism activists from the regions of Razlog and Bansko and others.

In the first chapter "Beginning of national ecopolitics in the 19th and 20th centuries" chronologically follows the creation of protected areas (reserves) and national parks protected by the states (places for recreation and rest, for the protection of wildlife and natural resources from encroachment by commercial purpose), as well as public organizations for the purpose of nature protection in the USA, Canada, Great Britain, Switzerland, Italy, France, the Netherlands and other countries; followed by international organizations such as that for the Conservation of the Flora and Fauna of Africa (1933), national agencies for the management of protected areas, and National Parks Acts (Canada, 1887). The negative consequences of the tourist flow in these territories are visible from the very beginning: pollution, poaching, deforestation, fires, disturbed biobalance and others. In the same chapter, the legislative initiatives for the protection of nature after the Liberation of Bulgaria, the implementation of afforestation campaigns, the creation of environmental protection societies with their own publications such as the BTS and the Union for the Protection of Native Nature (1928), the creation of nature parks and reserves - National Park "Vitosha" (1934), the reserves " Silkosia ", " Parangalitsa " (1933), "Sukhodol" and " Bayuvi dupki" /1934/, the protected areas "Oborishte", "Shipka", "Buzludzha", "Vola" , Madara, Aboba , Aladzha Monastery (1936), Golden Sands National Park (1943) and many others.

In chapter two, "Ideologized nature - ecopolitics of socialism", the distortion of the idea of protecting nature in the pre-war USSR is traced by turning it into a call for the domination of society over the natural environment and its use for economic purposes through ruthless exploitation. The so-called The "Stalin Plan" for the transformation of nature in the period 1948-1953 came into force throughout the Eastern Bloc: to meet the most urgent needs of the people, with free labor, systems of forest belts were built to protect plantations from winds and irrigation reservoirs with controversial results. After 1956, Soviet ecopolitics and its counterparts in socialist countries returned to the original ideas of nature conservation with cultural and touristic goals.

Special attention is paid to the implementation of the Soviet experience in Poland, the transformation of nature in Southern Dobrudja and the failed attempt to build a navigation channel from the Pancharevo to Sofia.

After the political thaw in Europe, in the 1960s, a process of harmonizing the national environmental legislation with that in developed countries began, and the doctoral student created an impressive picture of the storm of initiatives and the mountains of documents that marked the last three decades of the communist regime in Bulgaria and led to until it collapses under the weight of unfulfilled intentions. And she does not fail to evaluate this period as an ostentatious imitation of environmental protection activity.

Chapter three reproduces in detail the picture of the industrial transformation of the picturesque Razlog region and the enormous adverse consequences for the environment, human life and health, flora and fauna there, as well as the inability of local and state authorities to remove them.

In the fourth chapter, the emergence and development of the tourist and nature protection infrastructure in the Razlog region is traced through the creation of one of the first protected areas in the country, the local branches of the Youth Tourist Union (1915) and the Bulgarian Tourist Union (1926), marking of paths through Pirin and construction of huts and shelters there.

Similarly, in Razlog and in Bansko, branches of the above tourist associations are being created and the construction of huts and shelters and tourist routes is underway.

The author follows step by step the construction of Bansko as a winter ski resort with international fame and of the Pirin National Park (1962). As a special case of the role of the subjective factor in the management of totalitarian societies, she emphasizes the role of the top party elite in favoring Bansko as a resort of national importance. Analogous to the industrial damage to human life in the Razlog region and those from the tourism industry in the Bansko region (pollution, fires, unregulated economic activities, encroachment on flora and fauna, etc.) are beyond the ability of the public administration to remove them, because she is complicit in their creation.

A critical look at the dissertation reveals a completed work on a transitional phenomenon in history from the era of globalization based on the Bulgarian experience: The so-called protected areas are available spaces corresponding to available time, such as free time; both look for a way out of the system of exchange value, but do not find it, because that system still dominates human living.

The work is executed in the tradition of the best historical prose as a result of the scrupulous and exhaustive search for the evidence of the studied phenomenon and of their successful comparative historical interpretation.

Together with the findings thus utilized, the available factual material is also suitable for interpretation in the light of the "Convention for the Safeguarding of the World Cultural and Natural Heritage", adopted by the General Assembly of UNESCO in 1972 and in the light of the history of mentality. Because the keyword "preservation" that is increasingly present in

postmodern everyday life refers to a new form of mentality (value) different from knowing-acquiring-destroying, which gives the content of over 2500 years of long-term metaphysical thinking and exchange value.

Accepting the contributions fully formulated by the author in the original dissertation work, I recommend the respected members of the Scientific Jury to award Hristina Manova the educational and scientific degree "Doctor".

May 5, 2023, Sofia

Signature: